

POKŁOSIE II MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU
TEOLOGII FUNDAMENTALNEJ
„CHRZEŚCIJAŃSTWO JUTRA” (KUL, 18-21 WRZEŚNIA 2001)
Omówienie korespondencji, sprawozdań i recenzji

Od II Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej „Chrześcijaństwo jutra” minął już ponad rok. Czas płynie bardzo szybko, przynosząc wciąż nowe wydarzenia, które minione fakty przesuwają w coraz dalszą przeszłość. Obowiązkiem historiografa jest opisywać przeszłość, przede wszystkim jej ważniejsze wydarzenia, zwracając uwagę także na okoliczności im towarzyszące. Taki jest główny cel niniejszego omówienia, któremu towarzyszy także nadzieja, że prezentując korespondencję, sprawozdania i recenzje Kongresu „Chrześcijaństwo jutra”, uda się zebrać pokłosie tegoż Kongresu. Każdy historiograf jednocześnie wie, że znaczenie i rangę minionych wydarzeń może jeszcze pełniej odsłonić dopiero przyszłość działająca jak filtr, ukazujący co w przeszłości było rzeczywiście ważne i przełomowe. W chwili obecnej nie jest jeszcze możliwa wyczerpująca odpowiedź na pytanie, czym był lubelski Kongres dla współczesnej teologii fundamentalnej i czy osiągnął wszystkie wytyczone przez organizatorów cele, jednakże zamieszczone niżej fragmenty zebranych dokumentów mogą na tak postawione pytanie rzucić wiele światła.

Na rozesłane informacje o planowanym Kongresie jego organizatorzy otrzymali wiele listów wyrażających zadowolenie z pomysłu zorganizowania Kongresu i z podjętej problematyki. W pamięci organizatorów i uczestników najbardziej utkwił list od Ojca Świętego Jana Pawła II¹, w którym na początku i na końcu znalazły się słowa: „Bardzo dziękuję za informację o przygotowaniach do II Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej, który tym razem jest organizowany przez Katolicki Uniwersytet Lubelski. Już dzisiaj na ręce Księdza Arcybiskupa [Józefa Życkińskiego], Wielkiego Kanclerza Uniwersytetu, pragnę przesłać moje serdeczne pozdrowienie wszystkim biorącym udział w tym doniosłym wydarzeniu naukowym. [...] Proszę zatem Boga, aby światło Ducha Świętego towarzyszyło kongresowym

---

¹ Pełny tekst tego listu, podpisanego przez Jana Pawła II 15 września 2001 r. w Castel Gandolfo, zamieszczono w *Leksykonie Teologii Fundamentalnej* (red. ks. Marian Rusecki, ks. Krzysztof Kaucha, Sławomir Ireneusz Ledwoń OFM, ks. Jacenty Mastej. Lublin–Kra-ków: Wydawnictwo „M” 2002 s. 11-13).

obradom. Modłę się, aby zgłębianie tajemnicy Chrystusa i Kościoła wraz z odkrywaniem znaków czasu i duchowych potrzeb dzisiejszego człowieka przynosiło owoce prawdy i miłości. Niech czerpią z nich obficie przyszłe pokolenia wierzących! Moją modlitwą obejmuję Księdza Arcybiskupa, Organizatorów i Uczestników Kongresu. Z serca wszystkim błogosławię”

Na bardzo inspirujący list papieski organizatorzy i uczestnicy Kongresu odpowiedzieli Ojcu Świętemu listem z dnia 18 września 2001 r. następującej treści: „Umiłowany Ojciec Święty, uczestnicy II Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej, odbywającego się w dniach 18-21 września w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, wyrażają ogromną wdzięczność za list Waszej Świątobliwości skierowany do nich za pośrednictwem Metropolity Lubelskiego, abpa Józefa Życińskiego, Wielkiego Kanclerza KUL. Dziękujemy zwłaszcza za uwypuklenie, w duchu pasterskiej troski o Kościół i świat współczesny, istotnego znaczenia teologii fundamentalnej przede wszystkim u progu nadchodzących czasów, które wydają się nader trudne i skomplikowane. Wskazałeś, Ojciec Święty, że teologia fundamentalna ma ukazywać wiarygodną tożsamość chrześcijaństwa w dziejach oraz bronić jej w kontekście wyzwań pluralizmu kultur i religii oraz różnorodnych ideologii. Twoje słowa wyznaczają naszą motywację do dalszej intensywnej pracy nad wiarygodnością chrześcijaństwa. Zapewniamy, że ukazane przez Ciebie zadania teologii fundamentalnej i wyrażone oczekiwania będziemy starali się spełniać, gdyż do tego czujemy się powołani. Dziękując za modlitwę i błogosławieństwo, zapewniamy Waszą Świątobliwość o naszej modlitewnej i intelektualnej łączności”

Na ręce organizatorów Kongresu wpłynęły także listy z podziękowaniem za zaproszenie i wyrażające zgodę na udział w Komitecie Honorowym Kongresu między innymi od: Kardynała Józefa Ratzingera², Kardynała Zenona Grocholewskiego³, Kardynała Waltera Kaspra⁴, nuncjusza apostolskiego w Polsce arcybiskupa Józefa Kowalczyka⁵, Prymasa Polski Kardynała Józefa Glempa⁶, Arcybiskupa Józefa Życińskiego⁷, Ministra Edukacji Narodowej Pana Prof. Edmunda Wittbrodta⁸ oraz od profesorów teologii fundamentalnej: biskupa Prof. Rino Fisichelli⁹, Prof. Geralda O'Collinsa SJ¹⁰ i Prof. Stanisława Nagy'ego SCJ¹¹.

Obowiązkiem kronikarza jest także odnotowanie faktu, iż pomimo zapewnień i przygotowań na Kongres nie przyjechali reprezentanci USA (z kardynałem Avery

² Podpisany 24 października 2000 r., w którym Kardynał Ratzinger gratuluje bogatego programu Kongresu i znanych osobistości w charakterze prelegentów.

³ Podpisany 8 listopada 2000 r.

⁴ Podpisany 2 grudnia 2000 r., w którym Kardynał Kasper pogratulował Organizatorom inicjatywy podjęcia ważnego i wymownego tematu.

⁵ Podpisany 11 października 2000 r.

⁶ Podpisany 13 października 2000 r.

⁷ Podpisany 29 września 2000 r.

⁸ Podpisany 30 października 2000 r.

⁹ Z dnia 15 grudnia 2000 r.

¹⁰ Z dnia 10 października 2000 r.

¹¹ Z dnia 2 października 2000 r.

Dulles'em SI na czele) z powodu tragicznych wydarzeń 11 września 2001. Kardynał Dulles wystosował do organizatorów i uczestników Kongresu list¹², w którym napisał: „Bardzo mi przykro, że nie będę mógł wziąć udziału w II Międzynarodowym Kongresie Teologii Fundamentalnej. Mój smutek jest tym większy, że według mnie jest to jedno z najważniejszych wydarzeń roku. „Chrześcijaństwo jutra”, czyli temat Kongresu, jest szerokim i ważnym zagadnieniem, które musi być przedyskutowane. Przez ostatnie 50 lat teologia fundamentalna zajmowała się rozliczeniem z przeszłością, polemiką z ograniczeniami apologetyki potrydenckiej. Jeśli nawet owa krytyka uwypukliła rzeczywiste braki tradycyjnej apologetyki, to jednak była krytyką zbyt ostrą. U początku nowego tysiąclecia Kościół słusznie wymaga od nas, teologów fundamentalnych, a także od innych teologów, pozytywnego wkładu i pozytywnych treści, mogących wesprzeć dzieło ewangelizacji, której tak bardzo potrzebuje współczesny świat. Ostatnie akty terroru, które dotknęły USA, ukazują, że apostołowie nienawiści i ciemności są o wiele bardziej umotywowani i zdeterminowani niż dzieci światłości. Życzę, żeby Wasz Kongres pomógł Kościołowi Powszechnemu być światłem pośród narodów” List przepraszający i wyjaśniający powody nieobecności na Kongresie, mimo wcześniejszego przyjęcia zaproszenia, napisali też: biskup Prof. Rino Fisichella, Prof. Claude Geffré OP i ks. Prof. Johann Reikerstorfer.

Informacje na temat przebiegu Kongresu były przekazywane przez ogólnopolskie i lokalne media. Katolicka Agencja Informacyjna zamieszczała w swoich serwisach depesze o Kongresie¹³. Dziennikarze relacjonowali dwie konferencje prasowe: jedna odbyła się w przeddzień rozpoczęcia obrad, a druga w przeddzień ich zakończenia. Telewizja Polska także relacjonowała przebieg zjazdu: TVP Oddział Lublin informował o Kongresie w serwisach informacyjnych, a ogólnopolski program „Czas” wyemitował rozmowę na żywo z ks. Prof. Marianem Ruseckim. W dość krótkim czasie po zakończeniu Kongresu można było o nim przeczytać w „Tygodniku Powszechnym”¹⁴ i w „Przeglądzie Uniwersyteckim”¹⁵. Organizatorzy Kongresu w różnych ważnych czasopismach polskich i zagranicznych zamieścili sprawozdania z Kongresu, szczegółowo omawiając problematykę na nim podjętą i zasadnicze konkluzje, do których wspólnie doszli uczestnicy obrad¹⁶.

W niedługim czasie po zakończeniu Kongresu pojawiły się sprawozdania z niego i recenzje w kilku zagranicznych i polskich periodykach, napisane przez uczestników.

¹² Datowany 17 września 2001; tłumaczył K. K.

¹³ Depesze z dnia 18, 19, 20, 21 i 22 września 2001 r.

¹⁴ Z dnia 26 września 2001 s. 2.

¹⁵ Nr 5 (2001) s. 16-17.

¹⁶ J. M a s t e j. *Na straży tożsamości chrześcijaństwa*. „Ethos” 14:2001 nr 4 s. 345-352; K. K a u c h a. *Chrześcijaństwo jutra*. „Więź” 3:2002 s. 42-52; t e n ż e. „*Il cristianesimo di domani*” *II Congresso Internazionale di Teologia Fondamentale (Università Cattolica di Lublino (KUL), 18-21 settembre 2001*. „Gregorianum” 3:2002 s. 559-570. Informacje o lubelskim Kongresie, a także o I Międzynarodowym Kongresie Teologii Fundamentalnej można znaleźć w haśle autorstwa K. Kauchy *Kongresy Teologii Fundamentalnej*. W: *Leksykon Teologii Fundamentalnej* s. 636-643.

Prof. Karl H. Neufeld SI napisał dwa artykuły poświęcone Kongresowi oraz omawiające wydane kilka dni przed rozpoczęciem obrad materiały kongresowe w postaci publikacji książkowej *Chrześcijaństwo jutra* (red. M. Rusecki, K. Kaucha, Z. Krzyszowski, I. S. Ledwoń, J. Mastej. Lublin: TN KUL 2001)¹⁷. W omówieniach zaakcentował wartość podziału Kongresu na „wczoraj”, „dziś” i „jutro”, który dał możliwość całościowego podejścia do tematu „chrześcijaństwo przyszłości”. Wyraził zdumienie stanem teologii i teologii fundamentalnej w Polsce oraz w innych krajach postkomunistycznych, w których pomimo niesprzyjających okoliczności polityczno-społecznych rozwijała się niezależna myśl katolicka.

Ks. Prof. Giuseppe Lorzio opublikował sprawozdanie z Kongresu, zawierające jego osobiste uwagi krytyczne¹⁸. Dotyczyły one, oprócz polemiki z kilkoma prelegentami (których poszczególne sformułowania nie spodobały się Autorowi), dominacji teologów niemieckich na Kongresie (podczas gdy zdaniem Lorzio „teologia niemiecka przeżywa kryzys kreatywności”¹⁹), braku znanych teologów włoskich i polskich, a także zbyt ograniczonej możliwości dyskusji na forum publicznym po poszczególnych referatach. Autor skrótowo przedstawił kilka kongresowych wystąpień dzieląc je na trzy grupy: podejmujące w „teologii fundamentalnej zagadnienia epistemologiczne, kontekstualne i fundujące (wprowadzając tym samym obcy wystąpieniom kongresowym schemat. Kongres był bowiem zbudowany na schemacie: „wczoraj” chrześcijaństwa, „dziś” oraz „jutro”; nie należy się zatem dziwić, że Autor daje wyraz swemu niezadowoleniu, iż nie wszystkie wystąpienia czyniły zadość narzuconej z zewnątrz przez niego samej strukturze). Jednak Autor z Włoch omawiając treść kilkunastu wystąpień, i czyniąc to z dużą erudycją, nie potrafił konsekwentnie trzymać się przyjętego przez siebie podziału (nawet odbicie lustrzane, odwracające kierunki lewo-prawo, może mieć walory poznawcze). Raz po raz w jego recenzji powracała oś: przeszłość – teraźniejszość – przyszłość, która stanowiła nie tylko trzon i punkt wyjścia lubelskiego Kongresu, lecz stanowi przecież podstawową konstrukcję istnienia, bycia i myślenia – także o wiarygodności chrześcijaństwa i Kościoła.

Kongres i książka, zawierająca referaty na nim wygłoszone, zostały dostrzeżone także za Oceanem Atlantyckim. Artykuł im poświęcony napisał biskup William Murphy – ordynariusz diecezji Rockville Centre i wieloletni wykładowca teologii fundamentalnej w Bostonie²⁰. Skoncentrował się w nim głównie na zadaniach i znaczeniu teologii fundamentalnej oraz na kongresowym referacie Kardynała Avery

¹⁷ K. H. N e u f e l d. *Chrześcijaństwo jutra. Materiały II Międzynarodowego Kongresu Teologii Fundamentalnej*. „Zeitschrift für Katholische Theologie” 123:2001 z. 4 s. 465-468; t e n - ż e. *Umschau – Zweiter Internationaler Kongreß für Fundamentaltheologie*. „Stimmen der Zeit” 220:2002 z. 1 s. 67-69.

¹⁸ G. L o r z i o. *Il Cristianesimo di domani. Note in margine al Secondo Congresso Internazionale di Teologia Fondamentale (Lublino 18-21 settembre 2001)*. „Rassegna di Teologia” 6:2001 s. 891-902.

¹⁹ Tamże s. 891.

²⁰ *The role of fundamental theology*. „The Long Island Catholic” t. 41 nr 21 z dnia 21 sierpnia 2002 s. 2.

Dullesa SI, poświęconym oddziaływaniu Kościoła katolickiego w USA na kulturę amerykańską. W ocenie Murphy'ego referat Dullesa to przykład rzadko spotykanej zwięzłej i trafnej oceny, obejmującej dłuższą perspektywę czasową, dotyczącej zadań Kościoła wobec współczesnej kultury, oceny, która nie oszczędzając słusznych uwag krytycznych jednocześnie inspiruje wszystkich członków Kościoła do bycia prawdziwymi świadkami Ewangelii w świecie.

W Polsce bardzo wnikliwe omówienie obrad i książki kongresowej wyszło w miesięczniku „Znak” spod pióra Pana dra Józefa Majewskiego, redaktora „Więzi”²¹. Majewski napisał: „Kongres okazał się jednym z najważniejszych teologicznych wydarzeń ostatniej doby, i to nie tylko w naszym kraju. Można przypuszczać, że będzie on pełnił funkcje ważnego teologiczno-pastoralnego punktu odniesienia dla tworzenia wizji Kościoła – chrześcijaństwa – w przyszłości. [...] Nazwiska uczestników lubelskiego spotkania mówią same za siebie [...]. Takiej plejady gwiazd katolickiej teologii – łącznie 25 mówców – Polska chyba jeszcze nigdy nie widziała i nie słyszała. Organizatorom kongresu, na czele z jego pomysłodawcą, ks. Marianem Ruseckim, dyrektorem Instytutu Teologii Fundamentalnej KUL, należy się wdzięczność. Splendoru organizatorom dodaje fakt, że potężnych rozmiarów (820 stron druku!) *Chrześcijaństwo jutra*, zawierające – obok tekstów w językach oryginalnych – ich polskie przekłady (lub przekłady polskich tekstów na języki obce), ukazało się już na kilka dni przed rozpoczęciem obrad”²². Wśród refleksji pokongresowych J. Majewskiego znalazła się i taka, że Kongres dotyczył wyłącznie chrześcijaństwa Zachodu i to chrześcijaństwa katolickiego, zgromadził bowiem jedynie teologów katolickich z Europy i USA. Autor usprawiedliwił organizatorów powołując się na fakt rozesłania zaproszeń na wszystkie kontynenty (kilku przedstawicieli Argentyny odwołało swój przyjazd w ostatniej chwili z powodu kryzysu ekonomicznego w ich kraju), jednak dla całości obrazu należy w imieniu organizatorów dodać, że wszyscy zaproszeni na Kongres prelegenci to osoby w teologicznych kręgach dobrze znane ze swej ekumenicznej otwartości, a także znane z bogatego doświadczenia w dziedzinie ekumenicznego i międzyreligijnego dialogu. Można to sprawdzić czytając ich kongresowe wystąpienia i inne publikacje. Najwięcej miejsca Majewski poświęcił referatowi Holendra, ks. Prof. Johannes van der Vena, który uznał za najbardziej kontrowersyjny, gdyż idący na zbyt dalekie kompromisy z zsekularyzowanym światem Zachodu. Jednocześnie Autor wyraził ubolewanie, że nie tylko nikt na Kongresie, ale chyba żaden ze współczesnych polskich czy wschodnioeuropejskich teologów nie podjął się – jak odważnie uczynił to van der Ven – dokonania teologicznej interpretacji polskiej czy środkowo-wschodnioeuropejskiej religijności, czasami daleko odbiegającej od nauczania Kościoła. Można zatem powiedzieć, że Kongres, obok wielu cennych diagnoz i propozycji uwypuklonych w sprawozdaniu J. Majewskiego, ukazał także braki i zapotrzebowanie na intelektualny wysiłek rodzimych teologów. To także kongresowy plon, a raczej zaczyn.

²¹ *Przyszłość chrześcijaństwa*. „Znak” 2:2002 s. 110-117.

²² Tamże s. 110-111.

Ks. Prof. Jerzy Cuda z Katowic, uczestnik lubelskich obrad, przesłał organizatorom krótki tekst pod tytułem Kongresowy „niedosyt”...²³. Napisał w nim o odczuciu niedosytu, które towarzyszyło mu już podczas Kongresu, a które wynikało z tego, że zdaniem ks. J. Cudy w niektórych wystąpieniach zabrakło „metodologicznej koherencji teologicznych wywodów” [...], „co nie ułatwiło jednoznacznego ustalenia ich celowości” Zainteresowanemu przede wszystkim „antropologią hermeneutycznej misji” teologii fundamentalnej teologowi z Katowic zabrakło na lubelskim Kongresie jasnego i aktualnego (kontekstualnego) wyartykułowania problemu tożsamości człowieka, ukazania objawionego rozwiązania tego problemu oraz konstruowania argumentacji na rzecz możliwości podjęcia decyzji racjonalnego zawierzenia temu objawionemu rozwiązaniu. W zakończeniu swego tekstu J. Cuda napisał: „Wydaje się, że wspomniane wyżej odczucie „niedosytu”, związane z formalno-merytoryczną oryginalnością teologii fundamentalnej, pojawia się w szczególności sposób w kontekście problematyki decyzji zawierzenia (wiarygodności) teologicznej (objawionej) antropologii. Owszem, różne „podejścia” do tej problematyki były uwzględnione w wielu myślowych konstrukcjach (K. Appel, P. Neuner i in.), lecz zabrakło takich „modelowych”, integralno-systematycznych prób refleksji nad tą problematyką, jakiej przykład dało wystąpienie księdza profesora M. Ruseckiego. Świadomi tego, że teologia fundamentalna jest wciąż nauką „w drodze”, uczestnicy lubelskich spotkań mogli się spodziewać, że z trudu kongresowych prac wyłonią się wyraźniej formalne i merytoryczne kontury tej fundamentalnej dyscypliny teologicznej”

Organizatorzy Kongresu otrzymali od wielu jego uczestników listy z podziękowaniem i gratulacjami. Odebrali także listy od tych, którzy nie mogli być na Kongresie, lecz otrzymali materiały kongresowe. Kardynał Zenon Grocholewski napisał: „Pragnę wyrazić moją radość, iż Kongres zgromadził wielu wspaniałych prelegentów z różnych krajów świata, którzy poprzez swoje wystąpienia zagwarantowali mi wysoki poziom intelektualny, ukazali głębokie zatroskanie o wiarygodność i dobro Kościoła katolickiego oraz chrześcijaństwa w obliczu różnorodnych wyzwań teraźniejszych i przyszłych. [...] Jestem przekonany, iż właśnie taki sposób przedstawienia chrześcijaństwa pogłębi jego znajomość nie tylko u profesorów i studentów teologii fundamentalnej, ale i u tych wszystkich, którzy ideały chrześcijaństwa pragną coraz bardziej świadomie wprowadzać w codzienne życie”²⁴. Prof. Claude Geffré OP napisał, że gratuluje organizatorom szybkiego wydania materiałów kongresowych i zrealizowania ambitnego planu, jakim było spotkanie wielu znakomitych teologów fundamentalnych²⁵. Prof. Gerald O’Collins SI w liście do ks. Prof. M. Ruseckiego napisał: „Wasze dzieło jest wielkim wkładem w rozwój zdrowej teologii fundamentalnej i jej ważnej roli w życiu całego Kościoła. Gratuluję i serdecznie dziękuję. Ks. Profesor i współpracownicy dokonaliście rzeczy ogromnie ważnej, Ojciec Jacques Dupuis powiedział mi jak bardzo jest zadowolony z udziału w Kongresie”²⁶ Ks. Prof. Hermann J. Pottmeyer w liście do organizatorów wyraził zadowole-

²³ Maszynopis.

²⁴ List z dnia 21 stycznia 2002 r.

²⁵ List z dnia 8 stycznia 2002 r.

²⁶ List z dnia 15 stycznia 2002 r.

nie, że materiały kongresowe – i to w wersji dwujęzycznej – zostały opublikowane w tak szybkim czasie. Nadto przywołał bardzo pochlebne opinie o Kongresie od niektórych jego uczestników, których spotkał w Rzymie na Uniwersytecie Gregoriańskim²⁷. Ks. Prof. Max Seckler gratulował organizatorom, że udało im się zaprosić do Lublina tak bardzo znanych teologów fundamentalnych, którzy wieloaspektowo rozwinęli i pogłębili problematykę Kongresu²⁸.

Lubelski Kongres „Chrześcijaństwo jutra” na zawsze pozostanie w pamięci jego organizatorów i na pewno będzie dla nich czymś więcej niż zdoła to odtworzyć jego spisane pokłosie. Raz jeszcze niech będzie wolno organizatorom podziękować wszystkim prelegentom, gościom, uczestnikom i sponsorom Kongresu. Dzięki im wszystkim było możliwe zorganizowanie wspólnego namysłu nad tożsamością i wiarygodnością chrześcijaństwa, które napełniło sensem dzieje świata „wczoraj”, czyni to także „dzisiaj” i będzie czynić „jutro”

Ks. Krzysztof Kaucha